

מחשבת לא לשמה הרב יעקב וולף

מחשבת לשמה ושלא לשמה, נדונה באריכות בדברי האחרונים. סוגיית. ובדברים הבאים אנסה קצת לסדר הדברים סביב העיון בסוגיות בתקווה שיהיה תועלת ללומדים, וכדרכה של תורה יתווספו אולי כמה הערות בעניין.

ביסוד הדברים אחלק העיון לג' סוגיות:

- א. בגדר פסול לא לשמה – ביאור המשנה וסוגיית סתמא לשמה.
- ב. חולין לא מחללין קדשים.
- ג. מהות ה'לשמה', והאם בעינן דיבור במחשבת לשמה ושלא לשמה. ובתוכם ג"כ יתחלקו לפרקים ע"מ להניח רווח בין הדבקים. וזה החלי בע"ה:

א. בגדר פסול לא לשמה

- א. השוואת השיטות במשנה.
- ב. ביאור סתמן לשמן.
- ג. פסול 'לא לשמה' בקרבן או בעבודה.

הוא על מחשבת 'לא לשמה'. ולפי"ז יל"ע מהו גדר מחשבת 'לא לשמה', האם אינו אלא חסרון 'לשמה' כלומר כיוון שחשב שלא לשמן עקר את הסתמא וע"כ לא נעשה הקרבן כמצוותו, ובחסרון כזה לא עלה לבעלים, [ובחטאת ופסח אף נפסל]. או דכיוון דסתמן לשמן למדנו מן הפסוקים שיש כאן מחשבת פסול של מחשבה 'שלא לשמן' מלבד [או אף כשאין] החסרון של 'לא לשמה' [כידוע שזו שיטת הגרי"ז בהבנת הרמב"ם, וכפי שיבורר לקמן בע"ה].

בסיפא דמתניתין "שמעון אחי עזריה אומר שחטן לשם גבוה מהן כשרין לשם נמוך מהן פסולין", פשוט דלשיטתיה מחשבת נמוך מהם היא מחשבת 'פסול' נוספת מלבד החסרון של 'לא לשמה', [וכעין מחשבת פיגול]. אמנם אין לדמות למחשבת 'לא

א. השוואת השיטות במשנה

בגמ' [ד-ד:] "מנלן דבעינן זביחה לשמה דאמר קרא ואם זבח שלמים קרבנו שתהא זביחה לשם שלמים ומריבויא דקראי ילפינן התם בארבע עבודות ובמחשבת בעלים, ולכל הקרבנות ילפינן בהיקשא ד'זאת התורה'. וסברה הגמ' דמהכא ילפינן לפסול וע"כ הקשתה 'ולפיסלו', ותירצה דילפינן מ'מוצא שפתיך' אם כמה שנדרת יהא נדר ואם לאו יהא נדבה'.

והנה בסוגיא בדף ב: אמרינן "טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה אלמא סתמא נמי כלשמן דמי". ולפי"ז צ"ב הא דילפינן דבעינן זביחה ושאר עבודות לשמן מה משמעותו כיוון דסתמן לשמן.

ובקר"א [בהקדמה] ביאר דעיקר הלימוד

עלה לבעלים בשאר קרבנות, ובכולם סבר דמחשבת 'לא לשמה' הוא מגדר מחשבת 'פסולי'. אמנם לכאורה ניתן לחלק דבשאר קרבנות ליכא פסול במחשבת 'לא לשמה' ואינה אלא חסרון של 'לשמה', ולכן כשרים ורק לא עלו לבעלים.

שאלה זו לכאורה תליא בלימוד דפסול חטאת, דאי הוי לימוד בפ"ע כהו"א בגמ' ח., איכא למימר דבחטאת הוי גדר בפ"ע, אמנם למסקנת הגמ' שם דילפינן מ'זאת התורה' אלא דשנה עליו הכתוב לעכב בחטאת, משמע דאין לחלק בין חטאת לשאר קרבנות בגדר פסול 'לא לשמה', אלא שבחטאת שנה עליו לעכב, ואם כן כי היכי דבחטאת הוי מחשבת פסול גם בשאר קרבנות נאמר כן. אמנם אין הכרח לומר כן דיתכן לומר שאחר ששנה עליו הכתוב לעכב גריעא טפי והוי מחשבת פסול ולא רק חסרון.

הגמ' [י"א:]: מבארת את טעמו של יוסי בן חוני [כ"א: שחלק על ר' יהושע בפסח]: "ומה חטאת שמותרה בא עולה שחטה לשם עולה פסולה, עולה שאין מותרה בא חטאת שחטה לשם חטאת אינו דין שתהא פסולה". יש לשאול הלא גם אין מותר עולה בא

לשמה' דהא אית ליה לימוד בפ"ע בגמ' [י"א:]: 'במורם מהם אין מתחליין בנמוך מהן מתחליין'.

וכן "יוסי בן חוני אומר הנשחטין לשם פסח ולשם חטאת פסולין", הוא וודאי מחשבת פסול מלבד החסרון שאינו 'לשמה', ולכאורה הוא מגדרי החידוש של מחשבת שלא לשמה בחטאת, [ובפסחים ס"ב: "דאמר קרא ואמרתם זבח פסח הוא הוא בהוייתו לא הוא לשום אחרים ולא אחרים לשמו] וכ"כ רש"י במשנה 'כי היכי דאינהו פסולין לשם אחרים'. אם נאמר שמחשבת לא לשמה בחטאת אינה אלא חסרון לשמה [או עקירת הלשמה], מהי סברת יוסי בן חוני לפסול שאר קרבנות שחשב בהן על חטאת, הא לא הוי אלא חסרון כמה שעקר שמו הראשון ומאי שנא אי במחשבת עולה עקר או במחשבת חטאת עקר? א"כ משמע דבחטאת הוי מחשבת 'פסול' מלבד החסרון של 'לשמה'.

ומכאן יסד הגרי"ז^א [בהל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"י ובחידושו אמסכתין] דמחשבת 'לא לשמה' הוי מחשבת פסול מצד עצמה ולא בגלל חסרון לשמה. הגרי"ז השווה את פסול החטאת להא דלא

א. לכאורה יסוד הדברים מהגר"ח הלוי [הובא בקוב"ש ח"ב סי' כ"ב] שתמה על תוס' מנחות מ"ב: ד"ה "מה" שהשוה מחשבת לשמה ולשם נסיון בציצית למנחה שחשב עליה לשמה ושלא לשמה, דהיה פשוט לגר"ח שמחשבת לא לשמה בקדשים היא מחשבת פסול בפ"ע. אמנם מהגר"ח הלוי אין ראייה שזו ממש מחשבת פסול בפ"ע כפיגול, אלא רק שא"צ לשמה, ועיקר הלימוד הוא על כך שמחשבת לא לשמה פוסלת [וכעין זה גם בקר"א בהקדמותו למסכתין], וע"כ תמה דבציצית אין גדר של עקירה ופסול. ובוודאי שלא כלול בדברי הגר"ח הלוי הא דסתמא נשאר אף כשחושב לא לשמה, דמשמעות הלשון בקוב"ש שא"צ כלל לשמה.

ב. ובאמת יש לעיין גם בעצם דין 'לא עלו לבעלים', אם הוא חסרון בשלמות אך הקרבן נשאר כשהיה או דהוי 'פסול' אלא שבכ"ז הוכשר. עי' ח"י הרא"ל מאלון זצ"ל ח"ב סי' א', וכן לקמן במאמרו של הר"י סולברג שליט"א.

ג. בדף י. "מתקיף לה רב אשי מה לחוץ למקומו שכן נוהג בכל הזבחים תאמר בשלא לשמו שאינו נוהג אלא בפסח וחטאת". ועי' ברמב"ם פט"ו ה"י שהביא הא דאין מחשבין מעבודה לעבודה דווקא על חטאת. ועי' לקמן פרק ב' בסוגיא דחולין לא מחללין קדשים, סוף סעי' א'.

באורתא בתחומא בי חרמך דרמי רבא מילי מעלייתא אהדי ושני להו מאי מילי מעלייתא תנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כו' טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה אלמא סתמא נמי כלשמן דמי ורמינהי כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול וסתמא נמי פסול ושני זבחים בסתם לשמן עומדין אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת.

סתם זבחים לשמן הן עומדין, משמע לכאורה דבעינן לשמן [כמו בגט אשה] אלא דסתמן לשמן עומדים, ולכאורה דווקא סתמן אך אם אינם סתם אלא חשב עליהם לשם קרבן אחר אינם 'לשמן' וכן משמע מרש"י ד"ה 'בסתמן לשמן עומדין': "הילכך כל כמה דלא עקר שמיהו בהדיא לאו לשמן: " הא אם עקר שמיהו בהדיא לאו לשמן. [ואע"פ שסתמן לשמן, יש מצווה לשחטן לשמן, כדכתב רש"י במתניתין 'אע"פ שמצוותן לשחטן לשמן כדיליף בגמ']. ומשמעות רש"י שהלימוד בגמ' שממנו למדנו שלא עלו לבעלים הוא הלימוד שמלמד שצריך לכתחילה לשמה, ומתאים להנ"ל שבדיעבד נחשב לשמה גם בסתמא עד שיעקור.

אמנם אם נבאר כך יקשה דבשלמא בלא חשב כלל אמרינן סתמו לשמו, אך במחשבת

שלמים, ובזה הלא מודה יוסי בן חוני שכשר ולא עלה. ובכלל יל"ע מה עניינו של הק"ו מאי שנא תוכן מחשבתו אי עיקר מחשבת פסול הוא מה שחשב 'לא לשמו'.

ה'חמדת דניאל' מבאר דסברת יוסי בן חוני הוא שמחשבת הקרבן מחלה את שמו שיהא מעורב במעשה הקרבן, וע"כ כשחטאת מעורבת בעולה פוסלתה, כמו שעולה המעורבת בחטאת, אך הבאים בנו"ד אינם פוסלים במה שהם מעורבים בקרבן נדבה אחר [רק אינתקו מבעלין] יעוי"ש.

ואם נבאר כך את טעמו של יוסי בן חוני, א"צ לומר שכל מחשבת 'לא לשמה' היא מחשבת פסול [כהבנת הגרי"ז], אלא אף אם נאמר שמחשבת 'לא לשמה' אינה פוסלת אלא משום עקירת ה'לשמה' ואינה אלא חסרון, אך סו"ס גם מחיל חלות מסוימת של הקרבן שחושב עליו, ובמחשבה לשם חטאת לדעת יוסי בן חוני מהני לפסול כיוון שמחיל חלות של חטאת שעליו חושב. ות"ק יתכן שמורה שמחיל גם גדר של קרבן חדש אך לא מהני לפסול אף בחטאת, או שחולק וסובר שכלל לא חלה חלות נוספת, [ולשיטתו פסול חטאת אינו אלא מטעם שנעקר הלשמה].

ב. ביאור סתמן לשמן.

"אמר ליה רבינא לרב פפא לא הוית גבן

ד. על המשנה הובא בספר אוצר הקודש עמ' י"ט- כ"א.

ה. ומצינו במפורש שיש משמעות של החלת שם קרבן אחר במחשבת לא לשמו, במנחות צ"א בתודה שנפסל הלחם דמהני לזרקה לשם שלמים ע"מ להכשירה, יעוי"ש וכן בד' פ"ט: בשאלת הגמ' אי בעינן ב' גז"ע בתמיד שנשחט שלא לשמו. ויעויין בדברי הר"י סולברג לקמן.

ו. כך מדקדק הז"ת ברמב"ם פ"ד ממעה"ק ה"י י' -י"א, והאריך בזה במשנת רבי אהרן (קוטלר) סימן א'. אמנם שיטת הקר"א בהקדמתו למסכתין דאחר שאמרנו דסתמן לשמן אינה מצווה אלא איסור לעקור.

ז. ע' שיעורי זבחים מהגרי"ד (תשס"ט) [עמ' ד'], בשם אביו הגרי"ז דלרש"י הוה למצווה ולא לעיכוב. ולול"ד ניתן לומר דלרש"י מעכב לשמה אלא דסתמן הוה כלשמה ממש עד שיעקור וכדלקמן.

מחשבה'. ועל כרחנו צ"ל דדוקא גדול נחשב עשייתו בסתמא כאילו חשב לשמה. [אך שוב הדק"ל מדוע במחשבה ללא דיבור (וכן במחשבת חולין וכדו') לא יפסל כמו בקטן?] ונראה ליישב, דהנה רש"י כתב כמה פעמים 'עקר שמיהו בהדיא', וכן גבי 'לאו מיניה לא מחריב ביה' כתב: "ואין שמו נתפס על הזבח לעקור את שמו ממנו". ונראה שלשיטתו בעינין 'לשמה' ממש, אלא ש'סתמן לשמן', ופירושו שנחשב כאילו התכוון בפועל לשמו, ובקטן לא מהני כיוון שכמו שמחשבתו להדיא לא הוי מחשבה גם מעשיו בסתמא לא הוי לשמו. אך בגדול סתמו לשמו אא"כ יש עקירה חשובה דווקא, דהיינו עקירה לקרבן אחר, ובאופן המועיל – בפה ובכוונה, ואז נפסל כי חסר לשמו. אך עקירה לחולין או בטעות או שלא בדיבור^א, אינה עוקרת את המחשבת לשמה המונחת באופן רגיל על הקרבן^ב.

ונראה לבאר דטעמו דכיוון שמעשיו מוכיחים שעושה קרבן^ג, נחשב שמתכוון לקרבן שהוא לשמו עד שיעקרונו במפורש באופן המועיל, ועל כן דווקא כשחושב להדיא על קרבן אחר, שמפרש את מעשיו ולא מנגד להס"ד [אך אם רק חשב שלא

חולין דרבא גופיה אמר לקמן 'דלאו מינה לא מחריב בה' .. דל חולין הוה ליה סתמא וסתמא כשרים', הא סו"ס לא חשב לשמו? [אמנם שאלה זו תליא בהבנת סוגיית חולין לא מחללין קדשים שתדון לקמן בסי' ב']. וכן קשה למ"ד^ד [מנחות מ"ט:]: עקירה בטעות לא הוי עקירה, הא סו"ס לא הוי סתמא כלשמה כיוון שחשב מחשבה אחרת? ועוד הקשה המשנת רבי אהרן, לרש"י דכ' בד' מ"א: ובפסחים ס"ג. 'כל מחשבה דקדשים מוציא בפיו הוא', הא כשחשב לא לשמן בלי שהוציא בפיו כשר, ואף דלא הוי סתמא?

אם נאמר שסתמן לשמן פירושו שא"צ כלל מחשבת לשמה [לעיכובא]^ט, אלא שמחשבת לא לשמה היא מחשבה פוסלת מתורצות השאלות. אך בגמ' לקמן ד. 'מגלן דבעינן לשמה' והלימוד שתהא זביחה לשם שלמים, משמע דיש צורך חיובי בכוונה לשמה!

ובמשנת רבי אהרן הקשה מרש"י בחולין י"ב: ד"ה קטן שכתב: "כגון בשחיטת קדשים דבעי כוונה כדילפינן בשמעתא קמייתא דזבחים (דף ב) ושחט קטן עולה לשמה מי הויה כוונה או לא:", ואי לא בעינן מחשבת לשמה מאי נפ"מ בהא דמחשבת קטן לא הוי

- ח. אמנם רבא עצמו משמע שם דסבר דהוי עקירה.
- ט. ע' חזו"א קמא מ"ב ד' דביאר דזו היתה ההו"א בהבנת דברי רב דמחשבת חולין לא פוסלת בד' מ"ו:, וע"ז הקשה רבה מהמשנה שם. [אח"כ ראיתי בקה"י סימן ב' דבתוך דבריו נקט דלא בעינן כלל לשמן, אך בהמשך דבריו כתב שהקרבן כבר שיד למה שהוא וכדלקמן הני"ז].
- י. וחילק שם בין מצווה לכתחילה לשמה, לבין פסול לשמה שהוא דווקא בדיבור ובמחשבה על קרבן. אמנם ברש"י על המשנה הני"ל משמע דבי' הדינים נלמדים מהפסוק, ומשמע שהם אחד, ויבואר לקמן בע"ה.
- יא. כהע' המשנת רבי אהרן לעיל, ועיי"ש בסוגריים.
- יב. וכן מפורש במרדכי הלכות קטנות הלכות ציצית תתקמ"ט [ג:].
- יג. ע' קרן אורה בהקדמה למסכתין סוד"ה אמרינן, דביאר דסתמו לשמו כיוון דעושה בגופו, וממילא שמעינן דהלימוד שמצריך לשמה היינו שלא יעקור לשם אחר. וכ"כ בחזו"א קמא מ"ב א'.
- יד. כעין זה בקוב"ש הני"ל.

פסול. ובחידושו ביאר דמכלל הן את שומע לאו [וכדברי הקר"א הנ"ל].

ואף שהאריך הגרי"ז בביאור דעת הרמב"ם באופן הזה [ויידון לקמן בע"ה], רש"י כאמור לא פירש כן, וכן משמעות התוס"ח שתמה בד' ד: על שאלת הגמ' 'ליפסלו' הא לא שנה עליו הכתוב לעכב, משמע שסבר דהלא לשמה אינו אלא חסרון [אף אי בעי עקירה טובה] ולא מחשבה הפוסלת מצד עצמה [וכפי שציין הגרי"ז דלשיטתיה לא קשיא כלל]. – וצ"ב כיצד יבארו את הגמ' בפסחים הנ"ל?

והיה נראה לחלק, בין סתמו לשמו דסוגיא התם, לסתמו לשמו בסוגיין. דבפסח משמעות של 'סתמו לשמו' הינו לעצם שם הקרבן, והיינו אחרי שחידשה תורה דפסח שלא בזמנו הוי שלמים, בעי עקירה משמו הראשון להיות שלמים, וע"ז אמר רבא שאין כלל הבדל אם אמר לשם פסח או לא אמר. אבל בסוגיין 'סתמו לשמו' הוא רק לעניין הכוונה, והיינו שאף שלמדנו שהקרבן צריך להיות בו מחשבת 'לשמו', 'סתמו' נחשב כאילו חשב לשמו, אך כשהתכוון להדיא לקרבן אחר, נעקרה כוונת ה'סתמא' וקרב בכוונת שלא לשמו, ודין הוא שחסרון כוונת לשמו פוסלו מלעלות לבעלים^ט, אך עצם שמו של הקרבן לא נעקר כלל אף

לשם עולה נראה שלא יעקור את שמו לפי"ז]. [עוד יתכן לומר שאף שכתב רש"י בד מ"א: ובפסחים ס"ג. דמחשבות קדשים הם בפה, לא אמר כן על עקירת לשמו, ובמחשב בלבו לקרבן אחר יתכן שיאמר שלא יעלה לבעלים^ט].

הגרי"ז הקשה עוד מהא דפסחים ס: "אמר רבא פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו כשר, דהא סתמו לשמו קאי ואפילו הכי כי שחיט ליה שלא לשמו כשר, אלמא אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו". ואם נבאר שסתמו לשמו פירושו שא"צ לשמו, או עד שלא עקר הוי לשמו, מה ראייה היא מחושב שלא לשמו שעקרו מפסח לחושב להדיא לשמו ושלא לשמו, דסו"ס נשאר בגדר פסח וע"כ יש סברה לפוסלו בשאר ימה"ש?

ולמד הגרי"ז משם חידוש דין, דסתמו לשמו היינו שנקבע הקרבן לשמו וא"א לעקרו כלל, ועפי"ז הוכרח לומר שמחשבת 'שלא לשמו' היא מחשבת פסול העומדת כדבר בפ"ע [ואע"פ שלא פעלה כלל בקרבן], ופוסלת בכל הקרבנות [עכ"פ שלא יעלוט^י]. אמנם עדיין יקשה ממשמעות הלימוד דבעינן לשמו ומניין למדנו דהוי מחשבת

טו. עי' לקמן ח"ג אות ב', "האם מחשבת לא לשמה היא בדיבור".
 טז. עי' ח"י הרא"ל מאלף ח"ב סי' א' דלגרי"ז זהו גדר פסול, אמנם תוס' במנחות צ"א משמע שסבר דהוי כשר אלא שבגלל חסרון לא עלו. יעו"ש.
 יז. אמנם הגרי"ז ביאר כן ברש"י בד' מ"ו: ובמנחות מ"ח: יעו"ש. אך ברש"י במשנה אע"פ שמצוותן לשמן כדילף בגמ', משמע שזהו גדר אחד – ועי' בשיעורי זבחים מהגרי"ד ריש עמ' ה' שהגרי"ז הודה שרש"י לא סבר שסתמן לשמן נשאר אף כשחישב שלא לשמן. כמו כן השוואת רש"י בד' ד. [בביאור שאלת הגמ' שינוי בעלים מני"ל] בין דין לא לשמה של המשנה למשנה בד' מ"ו, מורה שסבר שדין אחד להם ולא כיסוד הגרי"ז בד' הרמב"ם.
 יח. וכן משמע גם בד"ה כל ב. מדהשווה המשנה בד' מ"ו למשנה הראשונה, וכן תנוד"ה 'מה' מנחות מ"ב: הנ"ל. בהע' א'.
 יט. ויתכן שהגרי"ז סבר להשוות כיוון שסובר ש'לשמו' פירושו החלת שמו [כמו בגט], ובלו זה

כשמתכוון לקרבן אחר^י. [דאף דהוי נדבה סו"ס שמו הראשון עליו^{כא}].

אמנם לפי^ז תקשה ההשוואה לגט, דבגט וודאי תוכן מחשבת 'לשם אשה' הוא גדר בהחלת שם הגט לכריתות לאשה זאת, וא"כ ה"ה בקרבן שהשוותה הגמ' היינו שצריך ייחוד בשחיטה ובכל ד' עבודות שהקרבן או העבודה תהיינה לשם גדר קרבן זה, וכן משמעות התוס' במנחות מ"ב: ד"ה מה שהשווה בין מחשבת לא לשמה בקרבן למחשבת לא לשמה בציצית שחושב לשם נסיון^{כב}.

אך עדיין נראה, שיש לחלק בין הסוגיא בפסחים ללשמה בסוגיין, דבסוגיין הלא סו"ס אף כשחושב 'לא לשמה' וחסר בהחלת שם העבודה על הקרבן, אכתי שמו העצמי של הקרבן עליו, לעומת זה בפסח חידשה התורה, שאף ששמו עליו, מחשבת זביחה לשם שלמים עוקרת אותו להיות שלמים. ועפי"ז יתבאר דברי רבא, דכיוון דסו"ס

מצינו שהתורה נתנה כוח למחשבת 'לא לשמו' לעשותו שלמים, מה לי אמר או לא אמר, אך אין ללמוד מכך לסתמו לשמו בסוגיין, דבוודאי לעניין החלת שמו הנדרש בעבודות הדם מחשבת 'לא לשמה' עוקרת את החלת שמוי^{כד}.

ג. פסול 'לא לשמה' בקרבן או בעבודה. הגרי"ז ביאר [ולכאורה גם הקשה בכך] דחסרון לשמה אינו אלא חסרון בעבודה, וככל חסרון יאמר בו 'אם יש דם הנפש יחזור הכשר ויקבל'.

ולשיטתו הסוגיא בד' ב: דסתמו לשמו אינה אלא לעניין החסרון של לשמו, דאי ל"א סתמו לשמו כאילו לא נעשתה העבודה וצריך הכשר לחזור ולקבל [אך וודאי אין כאן מחשבת פסול].

וקשה על הבנה זו מהגמ' ששאלה "וזבחים בסתמא כשרין מנלן אילימא מהא דתנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן וכו' ולא קתני שלא נזבחו לשמן", דכיוון [לשיטת הגרי"ז]

אמרינן שהוי קרבן אחר, ולזה אמר שלא נעקר שמו הראשון. ולא סבר שיש גדר בכוונה בעלמא. ואולי זו כוונתו דהוי מחשבת פסול בלבד אך לא משמע כן בדבריו. וצ"ב. עכ"פ מתאימים דברינו לדברי הגרי"ח שהביא הגרי"ז לגבי פרה אדומה דהתם גם לעצם גדר הפרה לא אמרינן 'סתמה לשמה' קודם השחיטה ואם שחט לשם חולין אין כלל שחיטת פרה אדומה. ואף שבריש הסוגיא בפסחים השווה רב דימי בין שלא לשמו שפוסל פסח בזמנו ללשמו שפוסל פסח בכל השנה, שם באמת הכוונה רק לכוונת הקרבן ולא לעצמותו, אך בדברי רבא ניתן לומר כנ"ל שעיקר כוונתו לומר שמצינו שהתורה נתנה כח לעקור את שמו וכמו בסתמא כך גם כשכוון לשם פסח.

כא. אמנם בחי' רא"ל מאלין ח"ב סי' א' נקט דהוי קרבן חדש לגמרי, היינו לדעת הגרי"ז דמחשבת לא לשמה היא מחשבת פסול. אך אם נאמר דהוי חסרון של דין בלבד מסתבר לומר דהוי רק חסרון ולא קרבן חדש.

כב. ע' קוב"ש הנ"ל.

כג. ולפי מה שיתבאר לקמן סעיף ג' [וכן בחי'ג 'מהות מחשבת לשמה ושלא לשמה סעיף א'] דלרש"י 'לא לשמה' הוא חלות על העבודה ולא על הקרבן, מבואר חילוק זה יותר דבפסח ודאי שם הקרבן כולו נשתנה.

כד. עוד ניתן לתרץ דדברי רבא שם קאי על ר' ירמיה שם שאמר 'לא אם אמרת בשלא לשמו שנוהג בכל הזבחים תאמר בלשמו שנוהג בפסח בלבד' וע"כ יש כח בלא לשמו להוציא ממנו, ורבא מדגיש את הדברים דבעצם פסח שלא בזמנו עומד להיות 'לא לשמו', וע"כ אין הבדל אם אמר 'לשמו' או לא אמר.

לשמה אלא חסרון שאל על שאלת הגמ' 'וליפסלו', הא לא שנה עליו הכתוב לעכב. אמנם אחר שלמדנו גזה"כ 'מוצא שפתיך וכו' או שנה עליו לעכב בחטאת, צ"ב האם החסרון הוא פסול בעבודה או בקרבן?

בגמ' ל"ד: "בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן פסול מהו שיעשה שיריים אמר ליה אין עושה שיריים אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו הואיל ומרצה לפיגולו". לכאורה משמע דדווקא פיגול וחוץ לזמנו, אך מחשבות אחרות ופסולין אחרים אינן עושין שיריים ויכול לחזור ולזרוק¹.

החזון יחזקאל² דוחה דיוק זה, ומוכיח שהקרבן כולו נפסל מהגמ' בכ"ו: ששאלה בפשטות על ביאור המשנה בריש פ"ג דהוי פסול במחשבה, דגם בקבלה יפסול ולא יוכל הכשר לחזור ולקבל. [ויעוי"ש באריכות דבריו]. ומסיק דאף דלתוס' לא לשמה הוא חיסרון, אך אין זה רק חסרון של עבודה שניתן לתקנה, אלא כיוון שחסרון זה נעשה ע"י מחשבה שמוציאה אותו מ'לשמה' שלו, מחשבה פסולה כזו גם פוסלת את קרבני³. אך ברש"י לא משמע כן דבבאורו את שאלת הגמ' 'ליפסלו' כתב: "שהרי לא נעשו כהלכתן ואין זריקתן מתרת בשרן לאכילה:", משמע שהפגם הוא שהעבודה לא נעשתה כראוי, ולא שנפסל הקרבן. ובשטמ"ק שם

דבמשנה במחשבת פסול דפסלה הקרבן דא"א לחזור ולקבל עסקינן, וודאי דבסתמא ליכא למחשבת פסול זו, וא"כ מה הראיה לעניין שאלת הגמ' אם בסתמא צריך הכשר לחזור ולקבל? וכן הקשה בנו הגרי"ד⁴ וכתב שגם הגרי"ז נשאר בזה בצ"ע.

וכעין שאלה זו יקשה גם מראיית הגמ' מפסח "דתנן כיצד לשמן ושלא לשמן לשם פסח ולשם שלמים טעמא דאמר לשם פסח ולשם שלמים הא לשם פסח וסתמא כשר וכו'".

אמנם עדיין ניתן לומר לשיטתו [אמנם הגרי"ז לא נקט כן בביאור הסוגיא] דודאי בהו"א סברו דסתמא ולא לשמה שווין לפסול, אלא אחרי דאמרינן דסתמו לשמו [והיינו ששמו עליו וא"א לעקרן], גם מחשבת לא לשמו אינה עקירת שמו אלא מחשבת פסול בפ"ע. או שנדחוק דבזביחה ליכא נפ"מ דכיוון דא"א לחזור ולשחוט ממילא נפסל הזבח.

אך לפי"ז מוכרחים לומר שגם לו היה חסרון לשמה בכל הקרבנות [לעניין שצריך הכשר לחזור ולקבל], לא יהיה אלא לעניין שלא יעלה לבעלים⁵. וצ"ע מה הסברא או המקור לכך [דהא לשיטתו הפסוקים לא קאי אלא על מחשבת פסול].

תוס' [ד: ד"ה אימא] - לשיטתו שאין לא

כה. שיעורי זבחים (תשס"ט) עמ' כ"א.

כו. בשיעורי זבחים להגרי"ד (תשס"ט) עמ' י"א, שאל מלשון הרמב"ם [בפ"ד ממעה"ק הי"ז] "ואם שחט .. סתם .. הרי הן כשרים ועלו לבעלים", דעלו לבעלים הוא מיותר, ודקדק מכך דאלולא סתמן לשמן חסרון לשמה היה כשר ורק לא עלה, ותמה על ההשוואה לפרה. ולול"ד לא כ"כ קשה, דאף דהעיקר דכשרים ציין הרמב"ם דעלו כיוון דמצינו במחשבת לא לשמה דלא עלו.

כז. כך מדקדק הטה"ק שם. ועיי' בדבריו על תוד"ה הגה"ה בד' י"ד, והחזון יחזקאל על תוספתא קרבנות פ"ג ה"ד.

כח. שם ובפ"א הי"א ובמילואים לחולין פ"ב ה"ד.

כט. ושיטתו בכל פסולי מחשבה פוסלים את הקרבן ולא את העבודה, והאריך בזה במילואים על חולין הנ"ל, והאחיעזר חלק עליו. ויש מה להאריך בסוגיא זו אך אין זה מקומו, אף שמרש"י ושטמ"ק המובאים כאן יש גם מה לדון במחשבת חול"ז וחול"מ.

מפורש יותר: "מסברא כיוון דשינה בלשמן כאילו חסר העבודה ששינה בה".

ונראה דמחשבת לא לשמה היא עקירת שם הקרבן ע"י שנותן לו שם חדש, וע"כ גרעה טפי מחסרון בעלמא, דהכא סו"ס העבודה נעשתה והועילה, אלא שנעשתה לא לשמה, וע"כ לא דמי לפסולין אחרים דאמרינן כאילו לא נעשו דהכא נעשתה העבודה, [וברוב הקרבנות הקרבן כשר בעבודה זו אלא שלא עלה לבעלים א"כ כבר הועילה העבודה ממש], וע"כ אף אמנם שהפסול הוא בעבודה אך א"א לתקן ולכן נפסל הזבח.

[אמנם מצינו שהשוותה הגמ' מחשבת לא לשמה למחשבת פיגול וחול"מ, בסוגיא דמחשבין מעבודה לעבודה [ט:]: לר' יוחנן, דקשה לומר דהוי חסרון בגוף העבודה מה שחשב לעשות עבודה אחרת לא לשמה. ומשמע שיש כאן מחשבת פסול. – אמנם יתכן ללמוד דלא כחזו"י ולהוכיח מהשטמ"ק דבכל המחשבות הפסול הוא בעבודה ואכמ"ל].

נפקא מינה נוספת בשאלה זו היא אי בעינן עיבור צורה במחשבת 'לא לשמה' בחטאת ופסח [דבפסחים ע' הסיקה הגמ' דאי הוי פסול בגופו לא בעינן עיבור צורה ואי הוי פסול אחר בעינן עיבור צורה].

לפי הגר"ז שהשווה לגמרי למחשבת פיגול יהיה הדין כמו בפיגול. וכן לפי ביאור של החזון יחזקאל הנ"ל דהוי פסול בגופו. וכן אם נאמר שמחשבת חטאת ופסח היא מחשבת פסול נוספת^א.

אך אם נבאר ששוה מחשבת לא לשמה של חטאת ופסח, למחשבת לא לשמה של שאר קרבנות, ואינה אלא עקירת שמו, צ"ב אם צריך עיבור צורה.

בגמ' ד: ביארה שנחשב 'פסול בגופו', ובתוס' מנחות מ"ח: ד"ה 'תעובר' ביאר דהיינו לעניין דישרף מיד ולא בעינן עיבור צורה, כמו בפיגול [ומעין ראייה מכאן לדעת החזון יחזקאל הנ"ל].

אמנם רש"י והשטמ"ק במנחות שם חילקו במפורש בין מחשבת 'לא לשמה' שאינה פסול בגופו לפיגול דהוא פסול בגופו [ומתאים לדבריהם בד' ד: הנ"ל].

{ עוד יש להתבונן האם עובר על 'לא יחשב', דילפינן בד' כ"ט: על מחשבת פיגול. אם נבאר כגר"ז והחזו"י לכאורה הוי מחשבת פסול כמו פיגול וכלול בלא יחשב, אך אם אינו אלא חסרון יתכן שאין הלאו של 'לא יחשב' שייך למה שאינו אלא חסרון.

רש"י [ב:]: ד"ה 'ונדבה מי שרי לשינויי בה' כתב: "וכיון דרחמנא קרייה נדבה מי שרי לשינויי בה, הא אמרינן בפ' שני אסור לחשב בקדשים ויליף מקרא דלא יחשב ...", ודבריו אלו הם על דברי רבא דאסור לזרוק דמה שלא לשמה. השווה את האיסור לאיסור של פיגול^ב. אמנם יתכן דסבר דסו"ס כלול באיסור אף שגדרי המחשבות שונות.

הרמב"ם בפ"ח מפסוה"מ [הל' א' –ב'] "כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב. מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים .."

החת"ס בתשובה [השמטות ר"ד] נקט בפשיטות דדוקא במחשבת פיגול שהקרבן נפסל בה, אך מחשבת לא לשמה אינה כלולה בלאו לדעת הרמב"ם כיוון דהקרבן כשר. ומתאים להסברה שאינו אלא חסרון, וכן אי

ל. וכן מצינו בטמא דכיוון דמרצה בציבור עבודתו עושה שיריים [מעילה ה:]:

לא. וכהבנת האחרונים לקמן.

לב. אמנם במנחות ב: כתב משום 'אם זבח שלמים קרבנו. וכבר עמדו בזה האחרונים.

הפסול הוא בעבודה ולא בקרבן. אמנם בפט"ו הל' ג' כתב הרמב"ם: "אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה כמו שיתבאר, לפיכך זבח ששחטו שלא לשמו או מנחה שקמצה שלא לשמה בין בזדון

בין בשגגה חייב להשלים שאר עבודות לשמן.. ולכאורה רמו בדבריו על ההלכה הנ"ל, וא"כ כלל 'בלא יחשב' גם מחשבת לא לשמה, וגם עליה יאמר שהוא כעין מטיל מום בקדשים – פסול בקרבן גופו.}

ב. סוגיית חולין לא מחללי קדשים

- א. ביאור הסוגיות -בד' מ"ו: חולין לא מחללי קדשים, כנגד סברת רבא בד' ג. לאו מינה לא מחריב בה.
- ב. ביאור שיטת התוס'.
- ג. ביאור הרמב"ם.
- ד. העולה מהסברות השונות את הסוגיות.

להבחין שבמחשבת לא לשמה נפסלה לגמרי.

ר' יוסי שאמר: 'אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי ב"ד' קאי גם על שאר קרבנות שבסתמא כשרים, וכדדייקנן בריש פ"ק [ב:]: 'ואי סלקא דעתך סתמא פסול קיימי ב"ד ומתני אמילתא דמיפסל ביה'. וא"כ הא דמתלב רבה 'טעמא שלא היה בלבו כלל הא היה בלבו לשם חולין פסול' גם בשאר קרבנות נדייק הכי ולא יעלו לשם בעלים.

ולכאורה¹ דברי ר' יוסי קאי נמי אלשם זובח דברישי מתניתין וא"כ דווקא שלא היה בלבו הא חשב על מי שאינו מחוייב קרבן לא עלה לשם בעלים.

אך בדף ג. למדנו: "תו רמי [רבא] מילתא אחריתי מי אמר רב יהודה אמר רב חטאת ששחטה לשם עולה פסולה שחטה לשם חולין כשירה, אלמא דמינה מחריב בה דלאו מינה לא מחריב בה, ורמינהי כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול ואפי' לשם עובדת כוכבים נמי פסול, ושני גט דל עובדת כוכבים מיניה הוה ליה סתמא וסתמא פסול קדשים דל חולין מיניהו הוה ליה סתמא וסתמא כשירים."

סברת 'לאו מינה לא מחריב בה' מובנת אם

א. ביאור הסוגיות -בד' מ"ו: חולין לא מחללי קדשים, כנגד סברת רבא בד' ג. לאו מינה לא מחריב בה.

בדף מ"ו: "לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח לשם זובח לשם השם לשם אשים לשם ריח לשם ניחוח והחטאת והאשם לשם חטא. אמר רבי יוסי: אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי בית דין, שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד" ובגמרא שם: "אמר רב יהודה אמר רב: חטאת ששחטה לשם עולה פסולה לשם חולין כשרה. אמר ר' אלעזר מ"ט דרב 'ולא יחללו את קדשי בני ישראל' קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים. מתיב רבה 'אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי ב"ד' טעמא שלא היה בלבו כלל הא היה בלבו לשם חולין פסול. א"ל אביי דלמא לא היה כלל כשר ומרצה הא היה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרצה."

דברי רב הם על חטאת, וגם דברי ר"א 'אין חולין מחללין קדשים' יכולים להתפרש לעניין חטאת בלבד שבה מחשבת לא לשמה פוסלת. ודברי אביי 'לשם חולין כשר ואינו מרצה' – שבפשוטו פירושו שלא עולה לשם בעלים, וודאי קאי אחטאת בלבד [שבה ניתן

ג. וכן דקדק הז"ת ג. ד"ה כשרה ותמה על הרמב"ם כדלקמן.

על כרחנו צריך לומר [וכ"כ השפ"א] הזבח תודה"ל הזבחי אפרים"ט והחזו"אמ], שהסוגיות חלוקות, ויסוד החילוק תליא בטעמיה דרב. דרבא בד' ג. סבר שהסברא היא 'לאו מיניה לא מחריב ביה' ומחשבת חולין אינה נחשבת כלל והוי כסתמא וע"כ עלה לבעלים [אפילו בחטאת], ור' אלעזר סבר דטעמיה דרב הוא מ'לא יחללו' דחולין לא מחללי קדשים, אך לא דהוה כסתמא ולכן דווקא דלא מחלל בחטאת ילפינן אך סו"ס לא עלו [בכלל הקרבנות] דלא הוי כסתמא, ועליה קאי רבה ואביי לקמן. [ולרבא ל"ק מר' יוסי דמתניתינן, דס"ל כר"א במתנייתא דתנור דס"ל דמק"ו אמרינן לאו מיניה מחריב ביה, ואליביה הודה בד' ג' ע"ב דאמרינן את 'לא יחללו', אבל לרבנן דר"א דסבריה לאו מיניה לא מחריב ביה גם במחשבת חולין עולה לבעלים דהוי ממש כסתמא].

מביאור זה עולה, דמחשבת לא לשמה הפוסלת בחטאת ופסח היא מחשבת פסול, וע"כ בחולין ילפינן דלא מחלל, ולא דמי ללא לשמה דלא עלה לבעלים בשאר קרבנות, דאפילו במחשבת חולין לא עלה כיוון שסו"ס לא היה לשמו [בין אם נבאר מטעם חסרון לשמה ובין אם נבאר מטעם עקירה], וגם רבא לא חלק על עצם החילוק

היא מחשבה הפוסלת או לכה"פ מחשבה העוקרת את השם הראשון, אך אם אינה אלא חסרון הכוונה לא שייך הלשון 'לא מחריב' וגם לא הסברא.

וצ"ב האם סבר רבא שדברי רב בחטאת בלבד כדדייקינן מד' מ"ו. אם נאמר כן ונאמר שלא מחריב היינו רק לעניין פסול אך אכתי לא עלה לבעלים, א"כ גם כסתמא נאמר כן בחטאת דקמשני 'דל חולין הוה ליה סתמא וסתמא כשר' היינו כשר ולא עלה. וצ"ב זאת מנ"ל ומה הסברא לחלק בין חטאת לשאר קרבנות כסתמא?

ובאמת הרדב"ז החזון נחוס"ל והזבחי אפרים"ה דקדקו כן ברמב"ם הל' מעה"ק פ"ד ה"י שכתב "... ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם ולא חשב כלל בעולה ובשלמים הרי הן כשרים ועלו לבעלים", דדוקא בעו"ש כשר ועלה, אך בחטאת כשר ולא עלה. [ובטעם החילוק מבארים הרדב"ז וז"א דבחטאת ואשם בעינן לשם אותה חטא שעליו באו].

אלא שלפי"ז הדרא קושיית רבה [בד' מ"ו:]: לדוכתה "אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי ב"ד' טעמא שלא היה בלבו כלל הא היה בלבו לשם חולין פסול" דהא ליתא לחילוק של אביי דאף כסתמא כשר ואינו מרצה"ל.

לד. על המשנה ד"ה כתב הרמב"ם.

לה. ג. ד"ה קדשים [ויעויין עוד בדבריו בד' ב. על תוד"ה לשם גבוה ד"ה והנה].

לו. כך תמה החק נתן [ב: ד"ה וזבחים] על החזון נחום הנ"ל.

לז. ג. ד"ה 'בגמ' תו רמי'

לח. ג. ד"ה 'חטאת ששחטה לשם חולין'

לט. שם ובד' ב. תוד"ה 'לשם'. אמנם לז"א דרך מיוחדת בזה, בהסברת הרמב"ם דלמסקנה לאו מיניה לא מחריב ביה בכל הקרבנות, ובחטאת ילפינן דחולין לא מחללין קדשים ומזה דייקינן דדוקא לא מחללין אך גם לא עלו, ומזה למדנו לסתמא. ולא זכיתי להבין איך ילפינן מלימוד כללי [שלא נאמר דווקא על חטאת] שחולין לא מחללין קדשים, שמיניה מחריב ביה לעניין שלא עלו, דהא אינו אלא שלילה שלא מחלל, והיכן נרמז בגמ'.

מ. קמא מ"ב ד'

עכ"פ לא לדרוש את הפסוק ד'מוצא שפתיך וגו']. ואם כן 'חולין לא מחללים קדשים' שייכא גבי עולה ושלמים דעלו לשם בעלים, ואף שוודאי לא חשב לשמה. ולפי"ז הא דלא עלו לבעלים אינו מחמת חסרון של מחשבת לשמה בעלמא, אלא דווקא כשיש מחשבה הפוסלת [או עכ"פ עוקרת], וע"כ בעינן דווקא מחשבת קרבן אחר. וכעין זה כתב הקר"א (בהקדמתו למסכתין) דביאר דאחר שהסקנו דסתמן לשמן, הלימוד 'שתהיה זביחה לשם שלמים' מלמד פסול עקירה. אמנם בד' ד: בד"ה 'אימא' תמהו התוס' על שאלת הגמ' 'וליפסלו' 'תימה הא בכל דוכתיא בעינן בקדשים שנה לעכב', משמע דלא לשמה אינו אלא חסרון, וצריך שנה עליו הכתוב לעכב, דאי סברי דהוי מחשבה פוסלת לק"מ. וא"כ צ"ב כיצד סברו שחולין לא יחללו קדשים בעולה ושלמים? הגרי"ז [בחי' על תוד"ה לשם] מתרץ את שאלת רע"א לחלק בין חטאת לעולה ושלמים, דאף דבחטאת במחשבת חולין כשר ולא עלה, בעולה ושלמים אף עלה לבעלים. וצ"ב מה החילוק בין עולה ושלמים לחטאת, כי אם חולין לא מחללין קדשים כלל גם בחטאת לא יחללו, ואם עוקרים את שם הקרבן או עכ"פ יוצרים חסרון, א"כ גם בעולה ושלמים סו"ס לא היו 'לשמן'? ונראה דסבר [הגרי"ז] לשיטתו דמחשבת לא לשמה בכל הקרבנות היא מחשבת פסול, וילפינן דחולין לא מחללין קדשים, אמנם

של ר"א רבה ואביי אלא דסבר דבחולין כלל לא נחשבת מחשבה מטעם דלאו מיניה לא מחריב ביה והוי כסתמא.

ב. ביאור שיטת התוס'.

נראה שהבנת הגמ' באופן זה הייתה יסוד תמיהת הרע"א בגליון הש"ס ב. על תוד"ה 'לשם גבוה', שמדבריו עולה ש'חולין לא מחללי קדשים' נאמר גם על שאר קדשים שעלו לשם בעלים.

[וכן תמה בדו"ח (כתבים מכתב י"ז) על הרמב"ן במלחמות ר"ה שכתב שלשם חולין כשרים ועולין ואפי' בחטאת. אמנם דברי הרמב"ן אינם אלא על הסוגיא ג. (ולכן גם על חטאת אמר שעולה) כפי שציין שם לפ"קמא].

החזו"א מב' והזבחי אפרים מתרצים את התוס' [והרמב"ן], דמה שאמר אביי בד' מ"ו: 'לא היה כלל כשר ומרצה הא היה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרצה', אין פירושו שלא עלה לבעלים אלא כעין 'כיפר ולא כיפר' לנחת רוח, שמצינו בד' וי"ג.

לביאור זה אין מחלוקת בין רבא שסבר לא מחריב ביה לר"א רבה ואביי דאתו מסברת חולין לא מחללי קדשים, וכן אין גדר של פסול נוסף בחטאת ופסח.

ונראה דס"ל לרמב"ן ולתוס' דאין לחלק בין 'לא לשמה' דעולה ושלמים, לפסול לא לשמה דחטאת, דסו"ס ילפינן להו מחד קראי, אלא שבחטאת שנה עליו הכתוב לעכב [או

מא. וכ"כ הזבחי אפרים.

מב. סימן י"ב ס"ק י"ב

מג. ומתאים לדברי הר"א קוטלר זצ"ל סימן א' ס"ק א' וב', דאף כשעלה נתבטלה מצוות לשמה, ועפי"ז ביאר את התוד"ה אתנו ב: דגזרינן שמא יטעה אף שעקירה בטעות לאו שמיה עקירה סו"ס לא תתקיים מצות לשמה כתקנה.

מד. אמנם בחזו"א קמא מ"ב ה' ביאר שתוס' פסק כרבא לגבי אביי

מה. וכעין תמיהת הגרי"ז.

מו. ולמד כן מהרמב"ם שחילק במחשבת מי שאינו מחוייב כמותו בשי"ב בין בחטאת דלא עלה לעולה, וכפי שיבואר לקמן.

אלא דלפייז מחשבת בעלים במי שאינו חייב כמותו, שדומה למחשבת חולין לכאורה גם נאמר דדוקא בחטאת איכא לאפלוגי וכדפסק הרמב"ם בה"ח: "אבל אם שחטה לשם אחד שהוא מחוייב עולה הרי זו כשירה ולא עלתה לבעלים וכפר עליו ולא על חבירו שהוא מחוייב חטאת כמותו:" אך בשאר קרבנות לא יעלה בין אם חשב על מחוייב בין אם לא מחוייב.

אלא דלפייז קשה מאי דכתב גבי מחשבת שינוי בעלים בעולה [הל' י"ד]: "ואע"פ שזה ששחטה לשמו אינו מחוייב כלום בעניינו אי אפשר שלא יהיה חייב כפרה לשמים שאין לך אדם בישראל שלא עבר מעולם על מצות עשה:"?

כך הקשה הז"ת. ותמה עוד דהא דדיוקא דרבה אר' יוסי במתנייתין הוא גם על מחשבת זובח. [אמנם לענ"ד יתכן לומר שבוזה אין כ"כ קושי על הרמב"ם, דלא דייקו כן כיוון שא"א שלא יהיה חייב כפרה, נקטה המשנה בסתם.]

אמנם הרמב"ם למד כן מגרסתו בד' ז., וכן מפסחים ס"ב. [כדציין הז"ת], אך עדיין צ"ב מאי שנא ממחשבת חולין.

הצל"ח בפסחים ע"א מבאר שהרמב"ם למד כן במחשבת בעלים בעולה מדרשת הגמ' בפסחים ס"ב. 'ונרצה לו לכפר עליו ולא על חברו' ופסוק זה בעולה נאמר, ועל כרחך דמיעט שתעלה לשם בעלים. ומדבריו עולה שבמחשבת חולין לא עלה לשם בעלים בכל

מהני רק להוריד דרגא אחת – בעו"ש עלה ובחטאת רק שכשר אך לא עלה. – אמנם אכתי צ"ב מנ"ל לחלק כן.

ומ"מ הגרי"ז לא ס"ל כרדב"ז וחזון נחום הנ"ל, דגם סתמא דחטאת לא עלה לשם בעלים, דלשיטתו סתמא נקבע לכל הקרבנות ואפילו מחשבת קרבן אחר לא עוקרת הסתמא, רק הוי מחשבת פסול בפ"ע, דהלא ראייתו היא מרבא דסבר דלאו מיניה לא מחריב ביה וחזר להיות כסתמא אף שלא חשב מחשבת לשמה. ולפייז לגרי"ז אכתי איכא פלוגתא בין רבא בדף ג. לר"א רבה ואביי בד' מ"ו, דלרבא מחשבת חולין לא נחשבת כלל והוי כסתמא גמור ועלה לבעלים בין בחטאת בין בעו"ש^מ, ולר"א רק ילפינן דלא מחללי לגמרי אך אכתי מחללי קצת בחטאת, ולא מטעם דהוי כסתמא אלא דחולין עצמם מחללי קדשים בעצם, אלא דגזה"כ מיעטסמ^ח.

ג. ביאור הרמב"ם

הרמב"ם בפסוה"מ פט"ו ה"ד: "חטאת ששחטה לשם זבח אחר כגון ששחטה לשם עולה או לשם אשם או לשם שלמים פסולה כמו שביארנו אבל אם שחטה לשם חולין הרי זו כשירה ולא עלתה לבעלים:" – פסק כפשט אביי ורבה בגמ' ד' מ"ו, ובפשוטו לא מחללים קדשים הוא רק לפסול אך עדיין אינו כסתמא, ועל כן הזכיר דוקא חטאת, דבשאר הקרבנות ליכא נפ"מ בין מחשבת חולין למחשבת קרבן אחר דמ"מ לא עלה^{מט}.

מו. דראיית הגרי"ז מכאן לשיטתו אינה אלא מרבא ולא מההלכה.
 מח. ע' בזבחי אפרים, דחידש לומר למד דעצם הלימוד דלא מחללי קדשים מלמד שכן יוצר פסול דלא עלה. [אמנם הוא רצה לומר דילפינן גם דבסתמא לא יעלה בחטאת].
 מט. וכך הבין הרע"א הנ"ל שהזכיר את דברי הרמב"ם בקושייתו על התוס'. וכן משמע בדעת הצ"ח פסחים ע"א, דרק במחשבת בעלים חילק בין עולה לחטאת.
 נ. עוד היה נלע"ד דבסוגיא ג: דהסברא ילאו מיניה לא מחריב ביה, מצינו שאף אחרי דחייב דברי רבא גבי חולין דילפינן מ'ולא יחללו את שם קדשי', אכתי ילפי רב יוסף בר אמי ורב חביבא דבשינוי בעלים הסברא היא 'דלאו מינה לא מחריב בה', ובוזה אין מקום לחלק בין

הרע"א, הצל"ח, הקר"א, הז"ת, השפ"א והחק נתן, סברי דלמסקנת הגמ' בד' מ"ו: מחשבת חולין כשרה ולא עלתה בכל הקרבנות. – עכ"פ בדעת הרמב"ם. ולשיטתם לכאורה אין חילוק בין 'סתמא' דחטאת לסתמא בכל הקרבנות דכשר ועלו. – ומתאים להבנת הכס"מ הלח"מ ועוד דברי הרמב"ם בפ"ד ממעה"ק הל' י' בעולה ושלמים הם לא דווקא.

וא"כ מחשבת חולין אינה כסתמא, והסברא דכיוון דסו"ס עקרו משמו הראשון לא הוי לשמו, ובחסרון לשמו לא עלה, ורק התוספת שלמדנו בחטאת דחסרון זה הוי פסול, למדה התורה שבמחשבת חולין לא פוסל. אמנם מתוך הדברים עולה דאף דפסול 'שלא לשמה' דחטאת למדנו משנה עליו הכתוב, הוי מחשבת פסול ולא רק עקירה משמו הראשון, דהא לעניין עקירה משמו הראשון גם בחולין עוקרינא.

הגרי"ז לשיטתו [בדעת הרמב"ם], בסתמא שניהם כשרים ועלו דבעצמו הוא לשמו אף אם יחשוב אחרת, ומחשבת שלא לשמה היא מחשבת פסול בפני עצמה, ודיניה שונים בחטאת ובשאר קרבנות, ובמחשבת חולין למדנו שלא יעשה את כל החילול אלא נחות דרגא.

הרדב"ז החזו"נ והז"א בדעת הרמב"ם סברו שחטאת בסתמא לא עלתה לבעלים כמו במחשבת חולין, ולפי"ז נראה שעולה

הקרבנות, ורק במחשבת בעלים למי שלא מחוייב כמותו יש חילוק בין חטאת שלא עלה לשאר קרבנות שעלה.

כאמור לעיל הגרי"ז השווה בין מחשבת שינוי קודש לחולין למחשבת שינוי בעלים למי שאינו מחוייב כמותו, ולמד ממחשבת שינוי בעלים, שגם במחשבת חולין בשאר קרבנות כשר ועלה.

ודעת הרדב"ז וחזו"נ והז"א דאף סתמא דחטאת לא עלה ודייקו כן מפ"ד ממעה"ק ה"י: "ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם ולא חשב כלל בעולה ובשלמים הרי הן כשרים ועלו לבעלים" ולפי"ז בעולה ושלמים מחשבת חולין ג"כ תהיה כסתמא ולכן עולה לבעלים, ועל כן נקט הרמב"ם במחשבת שינוי בעלים בעולה דווקא מפני שאי אפשר שלא יהיה חייב כפרה לשמים'. אך כאמור הסוגיא בד' מ"ו: לא משמע כן דבמפורש חילקה בין סתמא למחשבת חולין בחטאת [ומקור דברי הרמב"ם שבחטאת לא עלה בנויה על הסוגיא התם].

אמנם הכס"מ הלח"מ וברה"ז סברו שההלכה בהל' מעה"ק אינה דווקא בעולה ושלמים. וכבר נתבאר לעיל דגם לגרי"ז צריך לומר כן.

ד. העולה מההסברות השונות את הסוגיות. חילוקי השיטות במחשבת חולין בחטאת ובשאר קרבנות, ודין סתמא בחטאת, והסברת סתמא ומחשבת לא לשמה ע"פ זה הן:

חטאת לשאר קרבנות דסו"ס אין גדר של מחשבת עקירה בהכי, וא"כ הוי כסתמא. ועל כן נראה דדווקא בחולין שיש ק"ו דמחריב בה אף שאינו מינו, ע"כ הוזקקנו ללימוד של חולין לא מחללי קדשים וע"כ אינו אלא לעניין פסול [חילול], אבל לא יעלה, דסו"ס מחריב בה לעניין חסרון [או עקירה] של מחשבת הקרבן, אך במחשבת בעלים אולי אין ק"ו, דדוקא בחולין איכא ק"ו כיוון שיצא מכלל מחשבת הקרבן לגמרי במה שנתן לו שם של חולין, אך במחשבת בעלים כיוון שעל מי שחשב אין כלל שייכות לקרבן א"כ אין כאן שם של מחשבה כלל, וליכא למימר בה ק"ו, ע"כ הדרינן לסברא 'דלאו מינה לא מחריבי כלל וע"כ עלה. – אמנם ברמב"ם א"א לומר כן דא"כ גם בחטאת היה לומר שעלה דמאי שנא. נא. ע' טהרת הקודש ד' ז. ד"ה אמנם שמחלק בלימודים בין לא עלה לפסול.

דבשאר הקרבנות חסרון לשמה אינו פסול בכלל, ורק מחשבת פסול גורמת שלא עלויב. תוס' ב. ד"ה 'לשם' נקט, שבשאר קרבנות במחשבת חולין כשרים ועלו ומבואר ע"פ הגרי"ז [נחות דרגא] וכן לפי הרדב"ז [דשוו לסתמא]. ובחזו"א ביאר דבין בחטאת בין בשאר קרבנות עלו לבעלים [ואינו מרצה פי' כיפר ולא כיפר], ולפי"ז מחשבת חולין כאילו לא חשב כלל, והסתמא הוא חזק אף שחשב על חולין, ורק כשעוקרו ע"י מחשבת קרבן נעקר.

ושלמים במחשבת חולין עולים לבעלים. והנה מה שחילקו בסתמא בין חטאת לשאר קרבנות אף דאינו אלא חסרון בכוונת לשמה, ולא מחשבת פסול, [וכן הדין במחשבת חולין דאינה נחשבת שחשב כלל] מורה דבחטאת יש תרתי, בחסרון מחשבת לשמה לא עלה, וכשחשב מחשבת לא לשמה, נוסף כאן פסול מלבד חסרון הלשמה לפסול לגמרי. וא"כ אף שחלקו על הגרי"ז בהבנת 'סתמא' שיש בו חסרון ונעקר, **מודו דאיכא נמי מחשבת פסול נוספת**, ולשיטתם עולה

ג. מהות מחשבת לשמה ושלא לשמה.

א. משמעות המחשבה. משמעות לשמה מצינו לעניין גט דמשמעותו היא החלת שם הגט למטרתו ולעניינו, ובדומה לזה החלת שם ס"ת בכתיבה לשמה, או עשיית ציצית לשמה. ומצינו גם מצוות צריכות כוונה שיש לעשותן לשמן, אמנם גם שם צ"ב אי הוי החלת שם המצווה ע"י הכוונה,^נ או דהוי דין נוסף במצווה. ויל"ע בצורך ב'לשמה' בקרבנות אם הוא מדין החלת שם הקרבן או העבודה, או שזהו דין מצוות צריכות כוונה, או דין אחר כתנאי נוסף בקרבן. והנראה דאף דדנו בראשונים ובאחרונים^{נד} בהאי סוגיא גם מעניין מצוות צריכות כוונה, לית מאן דפליג דאין זה עיקר ה'לשמה' דבעינן הכא, אלא דדנו במחשבת חולין וכדו' האם מצוות השחיטה הקבלה וכו' יכולים להיות ללא כוונה. מהשוואת הגמ' ללשמה בגט משמע

שלשמה פירושה החלת שמו ומשמעותו של הקרבן. וכן משמע בתוס' מנחות מ"ב: ד"ה 'מה' שהשווה בין 'לשם' ציצית' שעניינו החלת שמו עליו ללשם מנחה. אמנם בתוד"ה 'ליפסלו' ד: תמה תוס' על שאלת הגמ' 'ליפסלו' הא לא שנה עליו הכתוב לעכב, וצ"ב אם הוי קריאת שמו מדוע בעינן שנה עליו הכתוב. ונראה דלולא הלימוד של 'אם זבח שלמים' לא הוה בעינן כלל שישחט לשמו כיוון שכבר קראו בעליו שמו עליו^{נה}, וסבר תוס' דאף אחר הלימוד אינו אלא 'דין' שצריך להיות לשמו^{נו}, אך אינו גדר בקרבן עצמו, ונראה שגם במסקנה סובר תוס' כן, אלא דשנה עליו הכתוב לעכב בהו"א ובמסקנה יש לימוד של 'מוצא שפתיך'. ולפי"ז לכאורה 'סתמו לשמו' פירושו שהדין מתקיים, דהיינו כאילו חשב לשמו. ומה שהשווה בתוס' מנחות הנ"ל, דסו"ס חידשה

נב. ע' עוד בכוון זה בבית ישי סימן קי"ב

נג. קוב"ש ח"ב כ"ג

נד. רמב"ן במלחמות מס' ר"ה ד' ז. בדפי הרי"ף, קרן אורה בהקדמתו למסכתין.

נה. וכעין מה שכתבו הקר"א בהקדמתו למסכתין והחזו"א קמא מ"ב.

נו. ואולי מכאן באה תמיהת הגר"ח המובאת בקוב"ש ח"ב כ"ב על התוס' שם, אמנם בתוך דברינו מתורץ.

באמת מגדיר את שם הקרבן, וא"כ על כרחינו שסתמן לשמן הוא חזק טפי מדיבורו, ולכן הסיק דמחשבת לא לשמה היא גדר פסול גוסף.

אמנם אם נבאר כנ"ל דבוודאי שם הקרבן לא משתנה, ורק בפסח שלא בזמנו גזו"כ שמחשבת קרבן אחר עוקרת אותו לשלמים [והתם מחשבת כל קרבן עושה שלמים כדאיתא לקמן ח:]. אך הדין דבעינן לשם הקרבן [לתוס'], או החלת שמו על העבודה [לרש"י ולשטמ"ק], אף דבסתמא שמו עליה, כן נעקר במחשבת קרבן אחר.

ב. האם מחשבת לא לשמה היא בדיבוריט. ברמב"ם פי"ג מהל' פסוה"מ ה"א משמע דכל מחשבת קדשים במחשבה בלבד כדדייק המל"מ שם.

לעומת זה שיטת התוס' בפסחים ס"ג. ובב"מ מ"ג: דפיגול הוא דוקא ע"י דיבור, וכן כתב רש"י בפסחים שם ולקמן מ"א: דכל מחשבת קדשים מוציאה בפה הוא"ס.

אמנם בתוס' ב: ד"ה 'קיימי' משמע דלולא דסתמן לשמן היה כשר עדיין יתכן שמחשבת לשמה תהיה במחשבה בלבד אף ללא דיבור. וביותר יש להקשות אי בעינן לשמן מה ההו"א דסתמן כשר אם צריך דיבור.

על כרחנו צריך לומר דאף אי בעינן לשמה א"צ דיבוריט – ומאי שנא.

היד דודס"ב מחלק בין מחשבה שמוציאה מהסתמא של הקרבן דבעינן דיבור,

תורה דבעינן להחל שמו ובעירוב מחשבת 'לא לשמו' פוגם, ומזה למדנו שעירוב מחשבת לא לשמו פוגם לשמו בכל מקום.

רש"י על שאלת הגמ' הנ"ל ליפסלו' כתב: "שהרי לא נעשו כהלכתן וכו'". ונראה דפשיטא ליה שאחר שלמדנו דבעינן לשמה בעבודה בנוסף לגדר הקרבן שניתן ע"י הבעלים, זהו גדר בגוף העבודה עצמה, והיינו שצריך להחל שם על העבודה שתהיה לשם הקרבן [מלבד שם הקרבן עצמו].^נ וכן נראה מהשטמ"ק שם דנקט "מסברא כיוון דשינה בלשמן כאילו חסר העבודה ששינה בה". ויתכן דתוס' במנחות ס"ל כרש"י והשיטה, ובעינן קריאת שם על העבודה כמו דבעינן קריאת שם על הציצית על הגט ועל ס"ת.

ומתוך כך יש לעיין האם למחשבת לא לשמה או מחשבה לשם קרבן אחר יש כח לשנות את הקרבן. בסוגיין משמע סו"ס הקרבן נשאר כשמו אלא שהוא נדבהי"י.

בפסחים ס: " ... אמר רבא פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו כשר דהא סתמו לשמו קאי ואפילו הכי כי שחיט ליה שלא לשמו כשר אלמא אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו ..". כפי שהוזכר לעיל למד הגרי"ז משם שסתמו הוי כלשמו לגמרי, ומשמע שסבר שגדר לשמה בד' העבודות

נז. ועל כן זהו פסול בעבודה כפי שנתבאר לעיל ח"א סעי' ג'.
 נח. אמנם מצינו במנחות מ"ו. ומ"ז: שזריקה לשם שלמים תפטור קרבן תודה מן הלחם, נראה דהיינו דווקא בגלל ששם שלמים עליהו [וגם צ"ב אם דווקא זריקה], ועי' באריכות בזה במאמרו של הר"י סולברג לקמן.
 נט. הדיון כאן רק בנוגע לעניין גדרי מחשבת לא לשמה, ולא העיסוק בכלל סוגיא זו. עי' בזה במאמרו של הרב בנציון בן פזי בחוברת זו.
 ס. אמנם בחולין ל"ט. ד"ה אלא נסתפקו בזה וכבר תמה ע"כ בתו"י"ט בב"מ.
 סא. עי' מראה כהן.
 סב. ב: ד"ה טעמא דשלא לשמן.

כדפירשתי בב"מ, ומדוע נקט לשון ספק? כמו"כ בדף ד: בתוד"ה 'מחשבה' כתב 'ואפי' יהא צריך דיבור וכו' ומשמע דמסתפק בכך.

ונראה דלשיטת התוס' דמחשבת 'לא לשמה' אינה מחשבת פסול כפיגול, ולא מחלה חלות חדשה, אלא רק חסרון בדין לשמה, ע"י עקירת הסתמא, על כן לא ברירא ליה אי בעינן דווקא בדיבור^ט, דאף דבעינן עקירה אך סו"ס כבר במחשבה יתכן שאינו 'סתמא' לשמו.

וניחא טפי לומר דתוס' דידן סבר כרבינו ברוך המובא ברא"ש הל' ס"ת [אות ג'^ט], דסבר דלב"ש דשליחות יד נעשית במחשבה אינו בדיבור, ולא כתוס' בב"מ, דדוקא להחל חלות חדשה בעינן דיבור, אך לעקור דבר ממקומו אולי די במחשבה בלבד.

המרדכי בהל' ציצית [תתקמ"ט] כתב: "וכ"פ הקונטרס בריש מכילתין גבי שלא לשמן וכן בריש זבחים דצריך עקירת פיו להוציא מן הסתם."

מפורש בדבריו דמחשבת לא לשמה היא עקירת הסתמא, ובכ"ז בעי להוציא בפיו. [ונראה שלמד כן מרש"י מ"א: דכתב "וכל מחשבה דקדשים מוציא בפה הוא .."]

דמחשבה לאו כלום היא, לבין מחשבה למה שהקרבן עומד דאף דחידשה התורה דבעינן מחשבה הו"א דדי במחשבה ואולי די בסתמא.

ומתאים לאמור לעיל שאין מחשבת 'לשמה' יוצרת את גדר הקרבן [כמו בגט וס"ת], רק יש דין שצריך לחשוב בעבודה לשמה.

וכעין זה מחלק הגרי"ז בחידושי^י בין 'לא לשמה', דלשיטתו הוא החלת חלות של פסול כפיגול, וע"כ בעינן דיבור, לבין 'לשמה' דהוא דין שהעבודה תהא נעשית לשמה ואין כאן חלות חדשה, וע"כ לא בעינן דיבור. וביאר עפ"י את החילוק בין כתיבת ס"ת דבעינן לשמה בפה, כדי להחל עליו קדושת ס"ת, לבין אזכורת שאינו אלא דין שיבין את המעשה אך אינו יוצר חלות חדשה.

בתוד"ה 'כל' [ב.] בסופו כתב: "ובפרק המפקיד פירשתי הא דמחשבה פוסלת בקדשים אי בדיבור הזבח נעשה [שלא] לשמו או אפילו במחשבה."

והנה בתוס' דידן על ב"מ לא מזכיר אלא פיגול ומקצר מאד בדיבורו. ומלבד זאת אי בעי התוס' למימר דמחשבה גם הכא בעי דיבור הול"ל 'מחשבת לא לשמה בדיבור

סג. ב. ד"ה בדינא דשלא לשמו.

סד. ע' שו"ת מנחת ברוך סימן א' ריש ענף ב', דסבר דאין לחלק בין המחשבות, אמנם עיקר דבריו שם הוא על חילוק בין מחשבת בעלים למחשבת שינוי קודש ומסתבר, אך בין מחשבת לא לשמה ופיגול נראה דאפשר לחלק. [והקושי היחיד הוא מההו"א של ההשואה בסוגיית מחשבין מעבודה לעבודה].

סה. ושם הביא את ספקו של הר"ר ברוך אי בעיבוד ס"ת בעינן שיוציא בשפתיו. והביא מחד את פיגול דבעינן שיוציא בשפתיו, ומאידך תרומה ושליחות יד דדי במחשבה. ובתוכן ספקו נראה דיתכן לומר דאף בתרומה מחל חלות ולא בעי דווקא דיבור, ורק קלקול השורה לגמרי כפיגול בעי דיבור, או שדילמא דווקא תרומה דסו"ס עומדת לכך דתרומה וחולין מעורבין בטבל, לא ביע דיבור, אך כשבא לחדש דבר להחל עליו כקלף לס"ת שם שלא היה בו שווה לפיגול.